

Češi na tubinské univerzitě v raném novověku

19. března 2025

Tilman Berger (Tubinská univerzita)

Rozvrh přednášky

- I. Jak jsem se dostal k tomuto tématu
- II. Vznik a dějiny univerzity v Tubinkách
- III. Čeští studenti v Tubinkách
- IV. Dílčí studie
 - I. M. Erasmus Hericius ex Bohemia
 - II. Vilém Janovský z Janovic a Klenové
 - III. Jan Plachetský
- V. Jak se dostal exemplář Králické bible do Tubinek?

Jak jsem se dostal k tomuto tématu

- krátce potom, jak jsem začal pracovat v Tubinkách, jsem zjistil, že naše univerzitní knihovna vlastní exemplář prvního vydání Králické bible – **jak se k ní dostala?**
- v roce 2011 jsem ukázal dvěma českým známým hlavní kostel města, kostel sv. Jiří, a byl jsem upozorněn, že na jednom náhrobníku je erb pánů z Janovic a Klenova – **jak se sem dostal?**

Jak jsem se dostal k tomuto tématu

- krátce potom, jak jsem začal pracovat v Tubinkách, jsem zjistil, že naše univerzitní knihovna vlastní exemplář prvního vydání Králické bible – **jak se k ní dostala?**
- v roce 2011 jsem ukázal dvěma českým známým hlavní kostel města, kostel sv. Jiří, a byl jsem upozorněn, že na jednom náhrobníku je erb pánů z Janovic a Klenova – **jak se sem dostal?**
- tak jsem se rozhodl, že se musím zabývat podrobněji Slovy v dějinách své univerzity, a měl jsem dvakrát přednášku na téma

Slované a slavistika v Tubinkách

Vznik a dějiny univerzity v Tubinkách

- univerzita byla založena v roce 1477 jako 12. univerzita na území dnešního Německa
- v roce 1535 se stala evangelickou univerzitou, později byla baštou luteránské ortodoxie
- v roce 1594 byla založena šlechtická akademie *Collegium Illustre* (do konce 18. století)
- v letech 1634–1648 univerzita hodně trpěla pod třicetiletou válkou (a také pod morem)
- největší skupinu studentů od začátku tvoří lidé z okolí, hlavně z Württemberska, ale příslušníci jiných německých a sousedních zemí jsou také zastoupeni

Čeští studenti v Tubinkách

- jaké prameny jsou k dispozici
- jak v nich můžeme hledat
- přehled o českých studentech mezi lety 1494 a 1627
- jak můžeme vědět, jestli lidé, které jsme našli, jsou vůbec Češi

Čeští studenti v Tubinkách

- matriky uvádějí studenty, magistry, profesory aj. s údaji o rodišti a „národnosti“, ale neexistují statistiky jako dnes

Eberhard-Karls-Universität

72074 Tübingen

Studierende-Kopfzahlen

Wintersemester 2024/2025

Stand: 15.11.2024

ST.NR. S-060-03

- 22 -

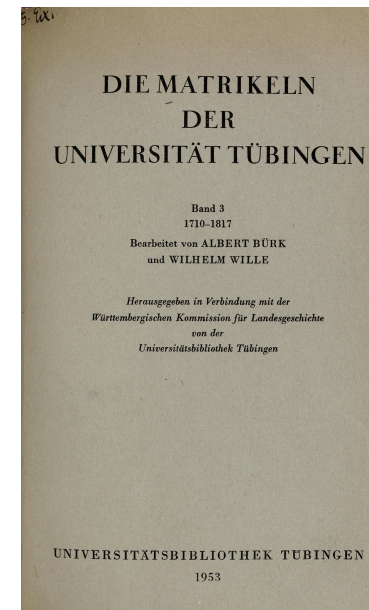
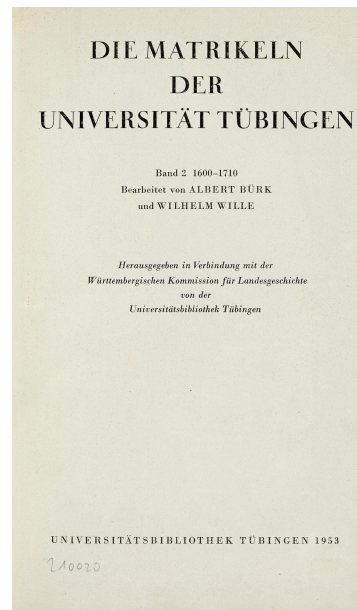
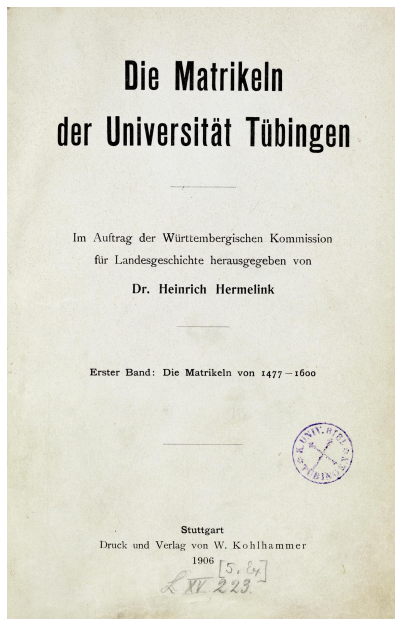
STUDIERENDE NACH NATIONALITÄT UND LAND

	Summe			Weiblich			Männlich	
		%			%			%
EUROPA	2193	7,6%		1385	8,0%		808	7,0%
Polen	63	0,2%		42	0,2%		21	0,2%
Portugal	51	0,2%		35	0,2%		16	0,1%
Rumänien	111	0,4%		67	0,4%		44	0,4%
Russische Föderation	130	0,4%		92	0,5%		38	0,3%
Schweden	12	0,0%		6	0,0%		6	0,1%
Schweiz	36	0,1%		22	0,1%		14	0,1%
Serbien	29	0,1%		18	0,1%		11	0,1%
Slowakische Republik	16	0,1%		9	0,1%		7	0,1%
Slowenien	9	0,0%		8	0,0%		1	0,0%
Spanien	134	0,5%		85	0,5%		49	0,4%
Tschechische Republik	22	0,1%		13	0,1%		9	0,1%
Türkei	348	1,2%		233	1,3%		115	1,0%
Ukraine	114	0,4%		79	0,5%		35	0,3%
Ungarn	58	0,2%		39	0,2%		19	0,2%
Vereinigtes Königreich	38	0,1%		19	0,1%		19	0,2%
Weissrussland (Belarus)	13	0,0%		7	0,0%		6	0,1%
Zypern	6	0,0%		4	0,0%		2	0,0%

Čeští studenti v Tubinkách

- jako prameny mi sloužily univerzitní matriky, které jsou dochovány od samého roku 1477 – matriky od roku 1477 do roku 1817 byly vydány v letech 1906 a 1953 a jsou přístupné v digitalizované formě (<https://opendigi.ub.uni-tuebingen.de/opendigi/LXV223>)

Jak jsme hledali v matrikách

- není smysluplné přečíst všechny zápisy od začátku do konce, místo toho jsem užíval rejstříky míst a osobních jmen
- v rejstříku míst jsou uvedeny také celé země
- vybral jsem všechny osoby, u nichž se objevují pojmy *Bohemus, Bohemia, Moravus, Moravia, Praga, Pragensis*
- jiná místní jména jsou často zkomolená nebo přeložena do němčiny, tak se hledají špatně a přihlížel jsem k nim jen v několika případech
- pracoval jsem také s internetovou stránku

<https://oberdeutsche-personendatenbank.digitale-sammlungen.de/>,

kde jsem našel řadu dalších údajů

Dva příklady z matrik

- zápis z dubna 1499

42. Johannes Steinbych ex Dornstetten (11. April).
43. M. Erasmus Hericius ex Bohemia Mag. Coloniensis (14. April).
44. Georius Tempfer ex Kirchen (20. April).

- zápis ze srpna 1582

99. Melchior Reichart Heinricapolitanus (25. Aug.).
100. Joannes } Czeika ab Obramowitz etc. in Cazo barones Bohemi
101. Adamus } (28. Aug.).
102. Joannes Beneschius Marcamannus Hunobradensis Moravus
(28. Aug.).
103. Joannes Schwartz Bohemus (28. Aug.).
104. Georgius Heinlinus Metzingensis (29. Aug.).

Přehled o výsledcích hledání

- celkem 80 osob
 - 19 Bohemi
 - 8 Moravi
 - 4 Silesi
 - 10 Praha, 4 Jáchymov, 3, Cheb, 2 Jihlava

Přehled o výsledcích hledání

- rozdělení po letech

➤ 1494–1550	4 osoby
➤ 1551–1560	5 osob
➤ 1561–1570	8 osob
➤ 1571–1580	4 osoby
➤ 1581–1590	21 osoba
➤ 1591–1600	15 osob
➤ 1601–1610	8 osob
➤ 1611–1620	2 osoby
➤ 1621–1630	13 osob
- největší skupiny přijely v letech 1582 (14 osob) a 1624 (9 osob)

Ale byli to vůbec Češi?

- v Českých zemích od ranního středověku nežili jenom Češi, ale také Němci, hlavně na okrajích a v městech
- proto můžeme vyjít z toho, že jistá část těch *Bohemi*, *Moravi* a *Silesii* byli Němci
- dále se dá počítat s tím, že v německých zemích spíše studovali studenti s dobrou znalostí němčiny, tudíž Němci (i když vyučovacím jazykem tehdy byla latina)
- možná kritéria
 - rodiště
 - příjmení
 - kontext

Národnost prvních devíti studentů

26.06.1494	Vrbanus Prebusinus de Brun	spíše Němec
14.04.1499	M. Erasmus Hericius ex Bohemia Mag. Coloniensis	spíše Čech
25.10.1536	Gasparus Bruschio Egranus	Němec
21.08.1543	Joannes Wey ex Joachimi valle	Němec
05.02.1554	Georgus a Jona Bohemus	???
23.04.1556	Georgius Bronner Egranus	Němec
03.07.1559	Procopius Freudel ex Iglau oppido Moraviae	Němec
05.10.1559	Hieronimus Zoberus Joachimicus	Němec
05.01.1560	Paulus a Prag, Haebreus natione, Norimpergae baptizatus	Žid

Další vývoj

- prvními českými studenty byli čeští bratři *Jiří Strejc*, *Adam Sluzský z Chlumu* a *Sigmund Sluzský z Chlumu*, kteří spolu přijeli 19. srpna 1561
- v dalších letech přijížděli jak Němci tak Češi
- několik příkladů z dalších let:
 - 1578: Jan Codicillus z Tulechova (1558–1585)
 - 1582: celkem 14 studentů, mezi nimiž bylo několik Čechů, např. Jan Čejka z Olbramovic na Kácově s bratrem, Jan Jiří Háša z Oujezda a jiní
 - 1583: Heinricus Screti Pragensis z rodiny Škrétů Šotnovských ze Závěřic
 - 1598: Jan Albín hrabě Šlik
 - 1599: Jan Jiří z Vartenberka
 - 1602: Vilém Vojtěch Doupovec z Doupova

Poslední většina skupina

- 19. srpna 1624 přijelo devět mladíků z Prahy:
 - Wenceslaus Gesbera a Collivaeo
 - Johannes Ssmertosch a Risenthal
 - Wenceslaus Worzikowski a Kunratitz
 - Daniel Worzikowski a Kunratitz
 - Wilhelmus Peldr'zimowski a Wysskouzitz
 - Johannes Wittman Novo Pragenus
 - Thomas Sanczek Novo Pragenus
 - Johannes Pressius a Pretal Bohemus
 - Theodorus Aretinus ab Ehrnfeldt
- zřejmě šlo o členy české šlechty a o měšťany z Nového města pražského
- poměr Čechů k Němcům byl zhruba 40:60

První dva studenti z Českých zemí

- Vrbanus Prebusinus de Brun (26.06.1494)
- M. Erasmus Hericius ex Bohemia (14.04.1499)
- o obou víme více než o většině pozdějších studentů, protože
 - jsou doloženi na několika německých univerzitách
 - zanechali publikace
- ale u obou rodiště je spíše nejasné...

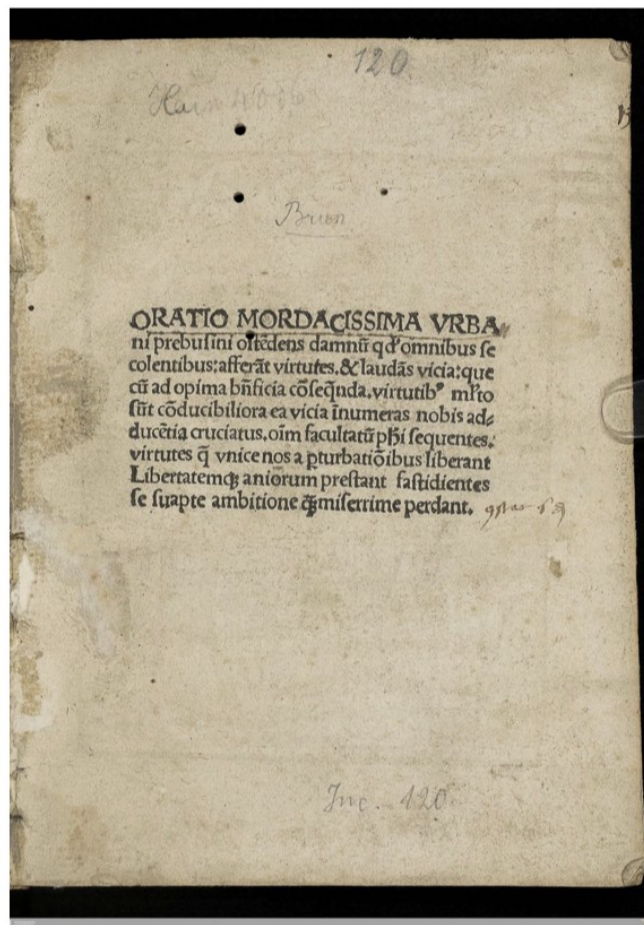
Urbanus Prebusinus

- 30.09.1492 Ingolstadt
 - Urbanus Prebusinus nihil intuitu Conradi Celtis poete
- květen 1494 Basilej
 - Urbanus Prebusinus de Bron Sculpens
- 26.06.1494 Tubinky
 - Urbanus Prebusinus de Brun
- 05.08.1494 Freiburg
 - Urbanus Praebusinus de Bron Sculpens
- většina autorů se domnívá, že Prebusinus pocházel z Brna, Rupprich (1934: 116) myslí, že byl ze slezského města Priebus (dnes Przewóz)

Urbanus Prebusinus

- jestli opravdu pocházel z Brna, jeho mateřštinou byla určitě němčina!
- byl žákem a členem družiny humanistického básníka Konrada Celtise (1459–1508)
- Bauch (1901: 53) uvádí, že Prebusinus se pokoušel stát lektorem v Ingolstadtu, ale neuspěl
- Rupprich (1934) říká, že od roku 1497 byl učitelem ve Frankfurtu nad Mohanem
- okolo roku 1500 publikuje knihu *Oratio mordacissima*
- ve sbírce epigramů, publikované Celtisem v roce 1501, se nachází jedna jeho báseň
- potom jeho stopa mizí

Erasmus Hořický

- 1484 Ingolstadt
- 1486/87 Erfurt
 - Erasmus de Erytz de Bohemia
- 1494 Krakov
 - Magister Erasmus de Hericz universitatis Coloniensis
- 1499 Tübingen
 - M. Erasmus Hericius ex Bohemia
- 1501–1514 Vídeň
- latinsky *Erasmus Horicius*
- všeobecně se myslí, že pocházel z Hořic na Šumavě (něm. Hörtitz)
- domnívám se, že Hořice v této době ještě nebyly poněmčeny a že Erasmus proto asi byl Čech

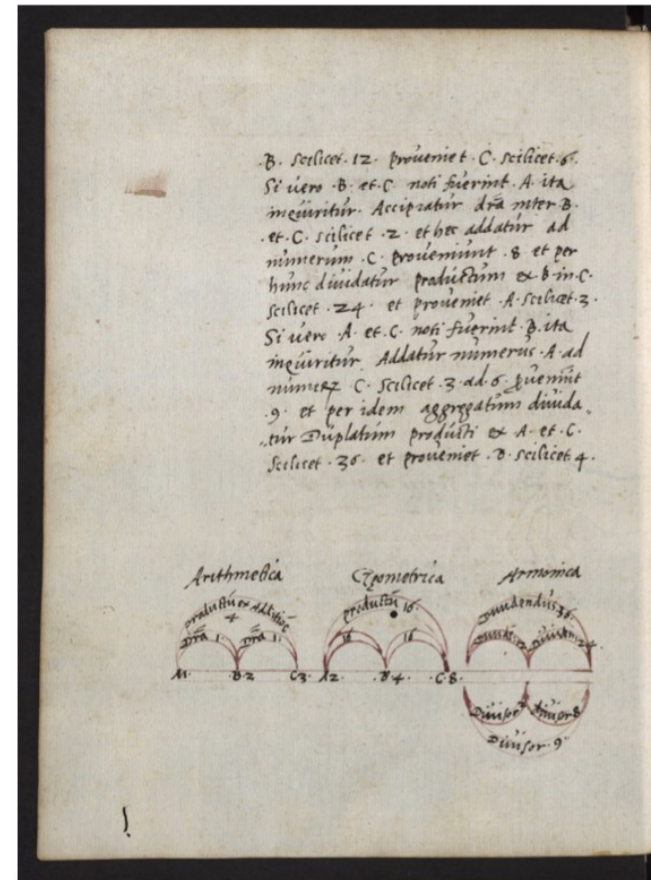
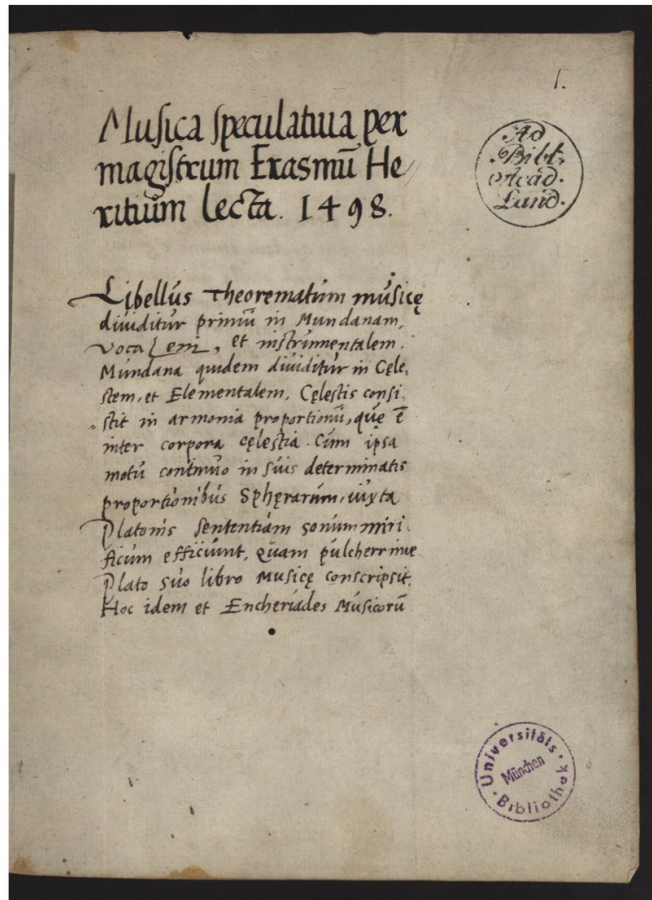

Erasmus Hořický

- od roku 1501 působil jako profesor matematiky ve Vídni
- je autorem rukopisu s názvem *Musica speculativa*, jehož odpis se zachoval ve mnichovské státní knihovně pod signaturou Ms. 4° Cod. Ms. 752
- zřejmě jako jeden z prvních aplikoval matematiku na popis hudby
- *Musica speculativa* je součástí významné raně novověké tradice a byla předmětem několika studií, např.
 - Abdounur, O. J. (2016). The emergence of the idea of irrationality in theoretical music contexts in the Renaissance. In L. Radford, F. Furinghetti, & T. Hausberger (Eds.), *History and pedagogy of mathematics* (pp. 257-265). Montpellier: IREM de Montpellier.

Dvě stránky z *Musica speculativa*

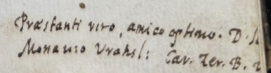
Vilém Janovský z Janovic a Klenové

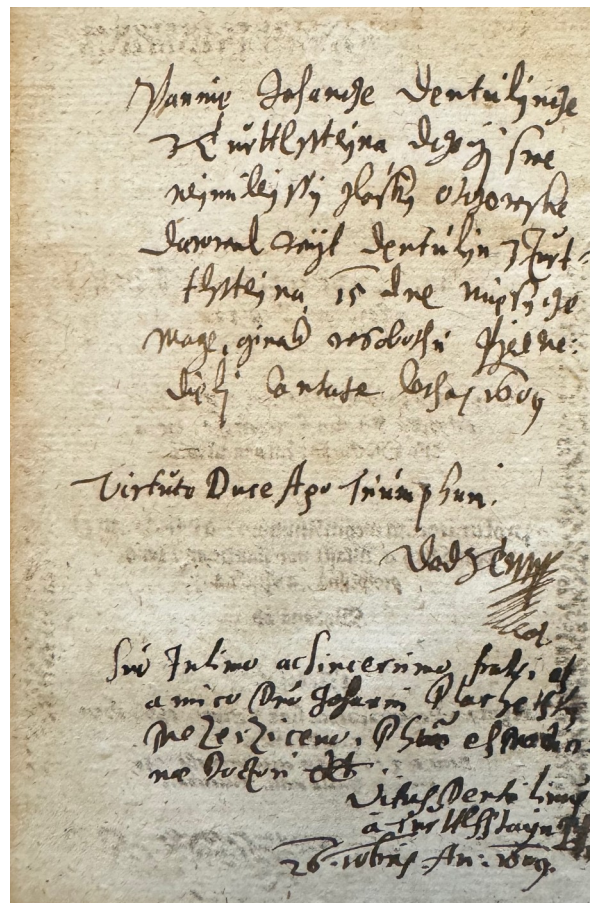
- narodil se okolo roku 1489 jako sedmé dítě Heřmana Janovského z Janovic a Klenové a jeho manželky
- dostal se jako mladý muž do Württemberska, kde žil na dvoře vévody Ulricha (vládl v letech 1498–1519 a 1534–1550)
- Vilém z Janovitz doprovázel vévodu Ulrichu do exilu a vrátil se až v roce 1534
- v roce 1535 vévodu ho jmenoval správcem na hradu Hohenasperg, kde dohlížel na stavbu pevnosti
- byl velitelem během šmalkaldské války (1546/47)
- v roce 1550 dostal v léno panství Ditzingen
- byl dvakrát ženatý a měl šest dětí
- zemřel v roce 1562 a byl pohřben v kostele sv. Jiří

Nové metody a nové objevy

- v létě 2024 jsem měl nápad, abych se se studenty podíval na starší české knihy v naší univerzitní knihovně
- věděl jsem, že mám první vydání Králické bible v 6 svazcích, ale máme ještě více
 - fragment minucí a pranostiky ze začátku 17. století, který byl knihovnou mylně klasifikován jako staropolský
 - *Pjsně duchownj ewangelistské, opět znowu přehlédnuté, zprawené a shromážděné: y také mnohé w nowě složené, z gruntu a základu Pjsem swatých [...]. [Ivančice] 1594 (signatura Gi 13.4)*
 - Pěčka Smržický z Radostic, Michal: *Akcy a Rozepře Mezy Filozoffem w Lekařstwii Doktorem, a Orátorem aneb Prokurátorem [...]. Praha 1609 (signatura Aa 817)*

Text věnování

- český text nahoře se dá přečíst poměrně prostě:

Pannie Johancze Dentulincze z Turttlſſtejna dczerzj ſwe nejmilejſſjy zlaſky
otczowſke darowal Wjſt Dentuljn z Turttlſſtejna 15 dne mieſycze Mage, ginak
wSobothu Przed niedielj Cantate lethä 1609

Virtute Duce [...] Triumphum

nečitelný podpis

- s latinským textem jsem měl větší potíže, ale dostal jsem pomoc

Suo Intimo ac Sincerrimo fratri ac amico Dri Johani Plachetio Mezerziceno
Ph. et Medicinæ Doctori etc.

Vitus Dentulinus à Turttlſſtajna
26. no[vem]bris An: 1609

Kdo jsou osoby zmíněné ve věnování?

- Vít Dentulín z Turtelštejna († 1613) pocházel z Roudnice nad Labem, byl právník a prokurátor
- byl také jedním z lidí, kterým byla věnována kniha
- měl dceru Johanu, o které nevíme nic dalšího, nevíme ani, proč její tatínek daroval knihu, která dostala v květnu ona, v listopadu někomu jinému
- a kdo byl Jan Plachetský z Meziříčí?

Kdo byl Johannes Plachetius resp. Jan Plachetský?

- Jan Plachetský z Velkého Meziříčí (1574/1575–1635) byl profesorem lékařství na tubinské univerzitě
- existuje dokonce jeho obraz v známé „galerii profesorů“
- dále se o něm zachovalo hodně dokumentů, které jsem zatím prošel jen zčásti

- narodil se ve Velkém Meziříčí
 - buď v roce 1574 (tak se to píše na obrazu)
 - anebo v roce 1575 (tak v životopisu Z. Schäffera)
- 1597 doložen ve Wittenbergu, kde studoval u Jana Jessenia
- 1605 doktorát v Basileji „Theses de Dysenteria“
- v roce 1606 je poprvé doložen v Tubinkách, zase 1610
- 1611 městský lékař ve Stuttgartu, 1622 dvorní lékař
- 1630 po dlouhém řízení (s několika konkurenty) jmenován nástupcem Matthäuse Millera/Müllera jako profesor medicíny
- zemřel 18. dubna 1635
- zřejmě již předtím nemocný, jak vyplývá z jeho dopisu rektorátu.

Prameny o Janu Plachetském

- rodný list Plachetského z roku 1609
- Plachetského žádost o obnovení akademického občanství (1610)
- programma orationis k inaugurační přednášce (1630)
- děkovný dopis profesora Johanna Plachetiuse univerzitě ohledně pokračování jeho profesury (1635)
- parentace a nekrolog Prof. Dr. Johanna Plachetiuse (1636)
- Schäffer, Zacharias (1635): *Oratiuncula de vita atque obitu Johannis Plachetii, medicinae Doctoris eiusdamque in Acad. Tubing. professoris, qui a 1635, 18. Apr. obdormivit.* Tübingen.

3901 8
1636
Placchius Rector Universitatis Scholasticus
Studij Tübingensis L. S.

Mirum nos merito ydem verbi su,
Hicidm finemum magni hacten
quibus in ille diuine familiaritatis
Mater, humane vite fragilitatem
et gominum simul securitatem soluta
tum deplorabat, et exclamamus: Qu
mine Deus, in tua defuimus, et fru
gente in dignatione tua tristemur. iniquita
ter nostras in conspectum tuum collorasti
occulta nostra in lumen facie tue: nam
cuncti tui nostri te irascente et laudant
amor nostror finem fido utitur. sed
quo nonit potestatem ire tua, et per
timore tuo iram tuam dimmeras?
Non enim ex vulgo tantum hominum
in vris esse testimant, sed et assemia no
stra hiet vros de Republica et siso
tor optime meritis, Dr. Maximu
Bagetum, Colhum, sibi hacten Vi
rum incomparabilem, Maximu Vu
fridum sibi hacten. Luctet et ta
cultas Medica suor. Dr. D. Simon
um et Placchium: viros in Arte me
dica praestantissimos, et vritatis ve
ry diuini amantissimos. Quorum omni
um memoria sit in benedictione. Et
cum hoc magnorum virorum sube
ant vritatis, ut non praesentis solam
illa

illas, sed etiam in conspectu nostro
ablatas colamus, in hacten publicis
in honorem et memoriam nobilis
et praestantissimi Viri, Dr. Joannis
Placchii, medicine Doctoris et
Professoris celeberrimi, Collegae
nostri, hacten, et honoratissimi,
in proximis futurum diu Moru
et qui est Sex tui Aprilis, lo
et sicut conspectu laudationem
functum vire Praestantissimus, Dr. Tusa
rias Schefers, Oratoris et sibi hacten
suum Praefatos celeberrimos. Ad
cuius recitationem, et frequenter
commemant, et memoriam pie
tissimi, vritatis nobilissimum homi
sic reculant, omnes nostrae sibi hacten
omni subiectos requirunt. et mo
nem, alios vritatis sibi hacten et sibi
tratorum sanctos et amatores
praestantissimos rogamus. Valete
in Christo optime p. p. Inna
Judea, 3. Aprilis. 1636.

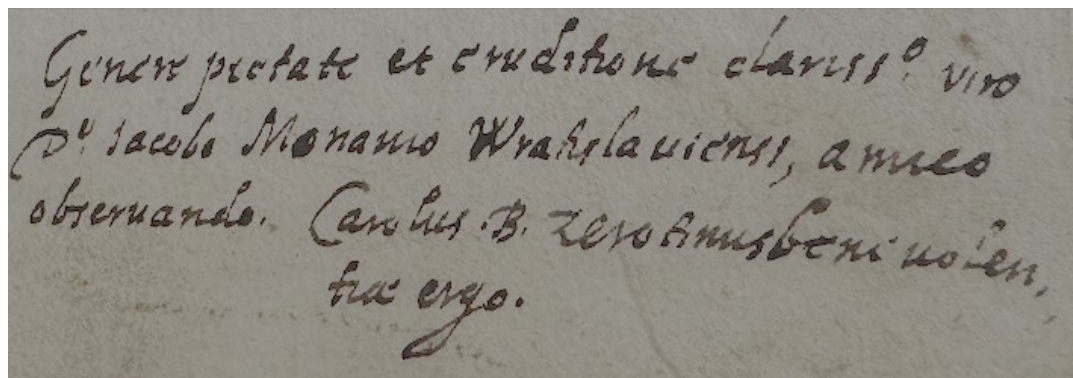

Jan Plachetský v českých resp. moravských pramenech

- Velké Meziříčí bylo od roku 1576 baštou luteránů na Moravě, o tom byla napsána dokonce kniha:
 - Závodský, Josef: *Reformace a protireformace ve Velkém Meziříčí. Nábožensko-kulturní obraz moravského města*. Velké Meziříčí 1937.
- kniha se o něm zmiňuje krátce a říká, že studoval ve Vitenberce a potom zůstal v Německu
- v Schaefferově životopisu čteme o rodičích toto:
 - Pater erat filio cognominis, oppidi illius Senator et Syndicus, ob fidem, prudentiam et rerum agendarum solertiam loci Dominis praecipue charus. Mater vero fuit Salomena Boritzia, ex Boritziorum familia, cui celebre per Moraviam nomen, oriunda.
- přede mnou stojí ještě mnoho práce!

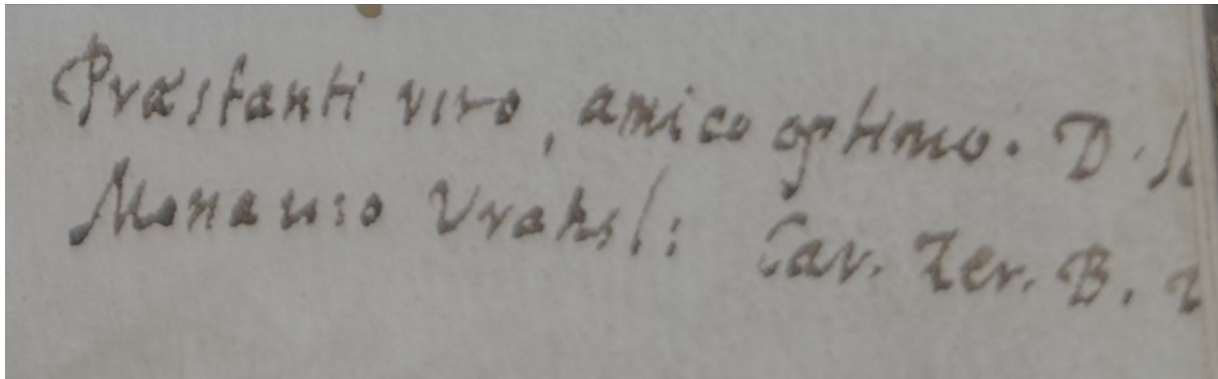
Jak se dostal exemplář Králické bible do Tubinek?

- věnování v prvním svazku bible

Genere pietate et eruditione clarissimo viro D. Iacobo Monavio
Wratyslawiensi, amico observando. Carolus B. Zerotinus
benevolentiae ergo

Věnování Písní evangelistických

Præstanti viro, amico optimo. D la.

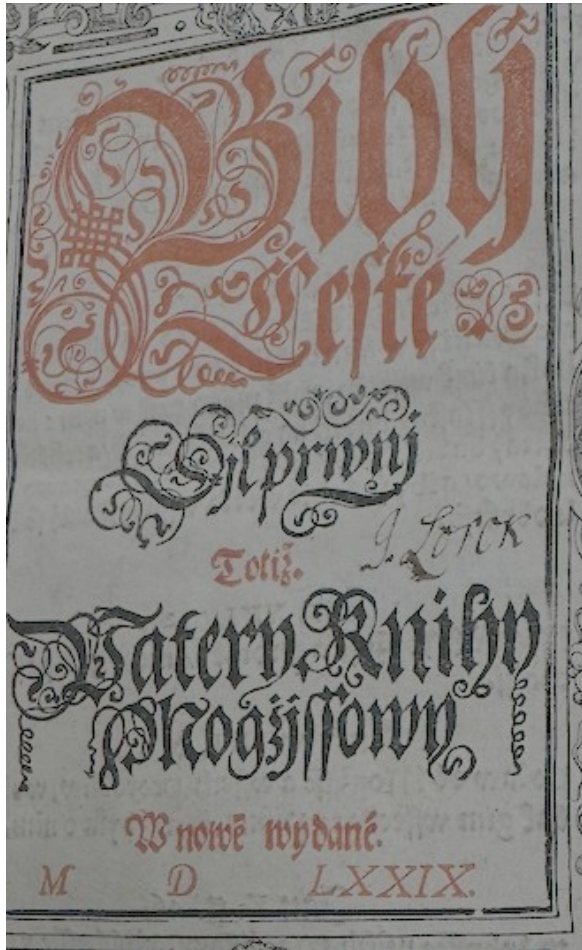
Monavio Vraitslav. Car. Zer. B. Z

Úvahy o vztahu Karla staršího ze Žerotína k Jakubu Monau

- Jakub Monau (1546–1603) byl „vůdcem“ německých kalvinistů po Janu Kratonovi z Krafftheimu (1519–1585), který zas byl krátký čas učitelem a potom celoživotním přítelem Karla staršího ze Žerotína (1564–1636)
- není jasné, jestli Jakub Monau a Karel starší ze Žerotína se znali osobně, ale dopisovali si
- v dochovaných dopisech se však o poslání bibel nemluví
- největší problém je, že ani z těch dvou pánů neměl žádný vztah k Tubinkám
- ale Friedrich Monau, Jakubův syn (1592–1659) promoval v Tubinkách

Další objev

- Josias Lorck (1723–1786)
- sběratel biblí
- prodal svou sbírku v roce 1784 vévodovi Württemberska